Gönderim Tarihi: 11.07.2020

Kabul Tarihi: 22.11.2020

DİJİTAL MEDYA AKTİVİZMİ: YENİ SINIFSAK İLİŞKİLERİN İMKAN VE SINIRLARI

Activism in Digital Media: Opportunities and Limitations of New Class Relations

Serdar NERSE

Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
serdarnerse@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0002-2048-9478

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Dijital kullanımların zamanla sınıfsal özellik ve farklılıkları düzleştirdiği iddia edilmektedir. Bu iddiadan hareketle, çalışmada dijital aktivizmin yeni sınıfsal ayrımlar üzerindeki etkilerinin araştırılması amaçlanmaktadır. Dijital araç ve platformların kullanım sürecinde ortaya çıkan hiyerarşik konumlanma, tabakalaşma biçimleri ve sınıfsal yapıya dair bir analiz gerçekleştirilmiştir. Geleneksel ve dijital bileşenlerin hiyerarşik konumlanma ve sınıfsal yapıdaki görünümünün karşılaştırılması örnek bir eylemle değerlendirilmiştir. Çalışmada, "İşgal Hareketi"ndeki tabakalaşma ve sınıfsal biçimlenmesi, Twitter'daki ifadelerle (hashtagler) ortaya çıkarılmıştır. İfadelerde gömülü mesaj ve diğer karakteristik özellikler içerik analiziyle kategorileştirilmiştir. Söz konusu ifadelerle ilgili tüm içerikler tweetreach, twitonomy ve hashtags.org sonuçlarıyla analiz edilmiştir. Politik istikrarsızlık, formel/informel ilişkilerde meşruiyet paradoksu, siyasi tutumlar ve ideolojik görünümlele dijital kolektif eylemlerin geleneksel bileşenlerin üstüne oturduğu ve hiyerarşik konumlanmayla sınıfsal bir yapının ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Sosyoloji, Medya, Hiyerarşi, Sosyal Tabakalaşma, Sınıf.

Abstract

It is claimed that the digital usages have flattened the class features and differences over time. Based on this claim, the study aims to investigate the effects of digital activism on new class distinctions. An analysis of the hierachical positioning, stratification patterns and class structure resulting from the use of digital tools and platforms has been carried out. The comparison of traditional and digital components' hierarchical positioning and their appearance in class structure were evaluated by an example action. In the study, the stratification and classification of the "Occupation Movement" were revealed with the expressions (hashtags) on Twitter. Embedded messages are categorized by content analysis, and all content is analyzed with tweetreach, twitonomy and hashtags.org results. It is concluded that traditional components sit on digital ones and a class structure emerges with hierarchical positioning.

Keywords: Digital Sociology, Media, Hierarchy, Social Stratification, Class.

1. GİRİŞ

Medya, çağdaş dönemde dijital teknoloji olanaklarıyla birleşerek önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Dijital imkânların artmasıyla örgütsel

demokrasiyle ilgili tartışmalar hem medyada artmış hem de bilimsel çalışmalarda yer edinmeye başlamıştır. Dijitalleşme, dijital platformlar ve kullanım biçimleri, toplumsal yapıdaki değişim etkileri son dönemin en yaygın tartışmalarındandır. İnternet kullanımıyla birlikte daha az hiyerarşik, daha katılımcı ya da daha eşitlikçi sosyal hareketler ve hareketlenmelerin ortaya çıktığı tartışmaları da bulunmaktadır. Benzer şekilde, dijital aktivizm ilişkili toplumsal alan kaynaklı demokratik taleplerin dile getirilme biçimi de tartışmalarda yer edinmiştir (Albu, 2016, s.1-30). Bireysel veya kolektif aktivite, faaliyet ile taleplerin daha hızlı ve geniş bir biçimde dile getirilmesi için dijital erişim olanaklarına başvurulmaktadır. Bu nedenle, medyanın demokrasiyle ilişkisi son dönemde çoğunlukla dijital ortamda yoğunlaşmıştır. Bunun bir sonucu olarak, dijital demokrasi öncelikle sosyal medyanın bir devrimi, çevrimiçi katılımın geniş bir çerçevede aktivizmi yaratması olarak ortaya çıkmaya başlamıştır (Hacker ve Van Dijk, 2007). Yeni teknolojilerle dijital demokrasinin geleneksel örgütsel işlevlerin yerini alarak daha eski politik eylem biçimlerini geçersiz kılacağı ve katılımcılar arasında yeni sosyal ayrımlar ortaya çıkarabileceği iddia edilmektedir (Schrade, 2018, s.51-74). Dijital teknolojilerin genişlemesi ve son 20 yılda yoğun bir şekilde internet ağ bağlantısıyla kullanılmasının kolektif eylem biçimlerini etkilediği, böylece demokratikleşmelerinde artışlar meydana geldiği iddiaları artmaktadır. Dijital medya, internet ve bilgi iletişim teknolojileri (DİB)'nin yaygınlaşması, genişlemesi çevrimiçi alana kayan bazı politik eylem, demokrasi istekleri, protesto faaliyet ve aktivizm biçimlerini de dönüştürmüştür.

Dijital demokrasinin görünümleri, ülkelerin kolektif eylem, geleneksel taktik ve aktivitelerine göre farklılaşmakla birlikte, küresel ölçekte hiyerarşik, birbirine benzeyen sınıfların diğerlerinden ayrılması endişelerini de içermektedir. Dijital sınıfsal yapılanmada kolektif eylemler önemlidir. Dijital toplumsal hareketlerin ortaya çıkışına öncülük eden ve üzerinde çokça durulan olaylardan biri küreselleşme karşıtı hareketin 1999'da Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) toplantısına karşı direniştir (Hayduk, 2013). İlerleyen dönemde Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde yolsuzluk, ekonomik eşitsizlik ve diğer çeşitli endişeleri dile getirmek için başlayan geleneksel taktiklerin yanı sıra, yeni teknoloji araç ve alternatif organizasyon biçimlerini kullanan toplumsal hareketlerin gelişen doğasını temsil eden 2011'deki İşgal Hareketi (Lubin, 2012) dijital demokrasiye öncülük edebilecek sosyal hareketlerdendir. Hemen biraz öncesinde özgürleşme ve demokrasi isteğiyle başlayan Arap Baharı eylemlerinde de batıdaki örnekleri kadar olmasa da dijital imkânlar kullanılmıştır. Arap Baharı'yla başlayan istekler ilerleyen dönemde sosyo-

ekonomik ve diğer refah olanakları açısından dezavantajlı durumda olan yoksul nüfusu etkilemiştir (UNESCO, 2018). Popülerleştirilen bir öfkenin patlamasıyla başlayan ve hareketin demokratik geçişe yol açıp açmadığı konusu medya-hükümetler-küresel güç ilişkileri ekseninde tartışılmaya devam etmektedir (Abdelselam, 2015). Aynı şekilde, ilerleyen yıllarda Fransa’da sarı yelekliler, Hong Kong’un aktivist eylemlerinde küresel rekabetin mi yoksa demokrasi isteğinin mi öne çıktığı soruları ülke gündemlerini meşgul etmiştir.

Dijital ağ ve platformlar sosyal hareket aktivistlerinin genel ya da politik haber, düşünce/fikir ve tartışmalarının yayılmasını hızlandırmıştır. Kolektif eylemlere katılan aktivistler dijital içerikleri çoğunlukla Facebook, Instagram, Youtube, Twitter ve Whatsapp gibi çok bilinen platformlar üzerinden paylaşmaktadır. Medium, Tumblr, Reddit, Kik, Swarm, Meetup, Sina Weibo, V Kontakte gibi uygulamaların bireysel ya da organizasyonel aktivizm ve mobilizasyona etkileri de tartışılmaktadır (Lotan, 2011; Earl vd., 2013). Söz konusu dijital platformlar, çoğunlukla eğlence amaçlı ve sosyal içeriklere sahip olsa da kolektif eylem ve demokratik istekler için de kullanılmaktadır. Araştırmacılar, bu platformların dijital teknolojinin yeni özellikleriyle toplumsal hareketlerin çalışma şeklini değiştiren bir mekanizma olduğuna dikkat çekip, her an ve her şekilde yeni bir değişim ya da tehlikeyi ortaya çıkarabileceğini belirtmektedir (McKenna, 2019). Bu tehlike, dijital teknolojinin sosyal hareket örgütleri arasında gücü arttırmak için yoğun bir azınlığın ellerine dağıtma biçiminde ortaya çıkmaktadır (Cope ve Martin, 2010). Ağ alanında ve dijital ortam dışında gerçekleşen çevrimdışı geleneksel sosyal hareketler değişime karşı daha fazla direnç gösterirken, yeni DİB aktivizmi ise ani ve hızlı toplumsal hareket türlerini ortaya çıkarmaktadır. Hızla ilerleyen hareketlerin hızının kesilmesi de aynı hızda gerçekleşmeyince riskli ve tehlikeli olarak görülmektedir. Bu nedenle, eylem türlerinin dijital dönüşüm sürecinin yeni sosyal dalgalanma, sınıflaşmalar ve ayrımlara yol açabileceği riski çoğunlukla tartışmaya açılan bir konu olmaya başlamıştır.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİLERİN TOPLANMASI

Demokrasi istekleri şeklinde ortaya çıkan kolektif eylemlerde, DİB dönüşüm ve kullanımı neticesinde sınıfsal ayrımların ortaya çıkıp çıkmadığı araştırmada merak edilmektedir. DİB kullanımının zamanla örgütsel hiyerarşi, ideoloji ile yaş, cinsiyet, gelir, eğitim, meslek gibi sınıfsal özellik ve farklılıkları düzleştirdiği iddia edilmektedir (Diefenbach ve Sillince, 2011). Bu iddiadan hareketle, araştırmada dijital aktivizmin yeni sınıfsal ayrımlara neden olup olmadığının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, sınıfsal biçimlenme 2011 yılında ABD’de ortaya çıkan “İşgal Hareketi” örneğinde sosyal medyada kullanılan ifadelerle (hashtagler) incelenmiştir. Çalışmada, geleneksel sınıfsal görünüm ve ayrımların bireysel ve organizasyonel dijital aktivizmi de etkilemeye devam ettiği varsayılmaktadır. Aynı zamanda, yeni dijital sınıfların farklı toplumsal bileşenlerle de ilişkili olduğu iddia edilmektedir. Bu iddia çerçevesinde, dijital platformların sınıfsal yapılanmadaki yeri tartışılmaktadır. Çalışma, İşgal Hareketi’nde sosyal medya platformu Twitter’daki haberleşmede sistematik olarak atılan (tweet) ve tekrarlanan (re-tweet) ifadelerin içerik analizine dayanmaktadır. Araştırma sorularını cevaplamak ve hipotezleri test etmek üzere adım adım takip edilen bir prosedürle atılan ve tekrarlanan ifadeler analizde kullanılmıştır. Bu yaklaşımla, belirli mesaj ve metinlere gömülü ifadelerin karakteristiklerinin oluşumlarını tanımlamak, numaralandırmak ve analiz etmek istenmiştir (Frey, Botan & Kreps, 2011). İçerik analiziyle, atılan ve tekrarlanan ifadelerle sayılar verilerek, frekans değerleri de çıkarılmıştır.

ABD’de meydana gelen toplumsal hareketlenmenin etkisinin genişliği ve yakın zamanda benzer biçimde tekrar George Floyd’un ölümü dolayısıyla başlayan toplumsal eylemlerin nereye kadar sürdüğü, nasıl şekillendiği amacımıza uygun bir örnek olarak İşgal Hareketi seçilmiştir**. Dijital kullanımların hareketlenmeyi ortaya çıkarma ve yönlendirme biçimleri, yol açtığı etkiler bilimsel alanın dışında, politik alanda da tekrar yoğun tartışmaların konusu olmuştur. Dolayısıyla, araştırma dâhilinde öncelikle İşgal Hareketi esnasında ve hatta sonrasında yoğun bir şekilde kullanılan #occupywallstreet, #ows, #occupywallst, #occupy, #occupyboston, #OccupyWallSt, #takewallstreet, #p2, #nypd ifadeleri taranmıştır. Araştırmada, #OccupyWallSt ve #occupy ifadeleriyle atılan ve tekrarlanan içerikler seçilmiştir. İşgal Hareketi’nin başladığı 17 Eylül 2011 ile bitmeye başladığı 31 Temmuz 2012 tarihleri arasında Twitter’dan atılan ve tekrarlanan bu iki ifadeyle ilgili tüm içerikler tweetreach, twitonomy ve hashtags.org sonuçlarıyla analiz edilmiştir. Çalışma için #OccupyWallSt ifadesiyle atılan 256.428 ve #occupy ifadesiyle atılan 209.759 (toplamda 466.187) içerik toplanarak aktivizm ve dijital sınıflaşma kapsamında kategorileştirilerek yorumlanmıştır.

Analizler öncesinde, politik istikrarsızlık, formel/informel ilişkilerde meşruiyet krizi, mağdur nüfusun siyasi tutumunda ve ideolojik

**George Floyd’un ölümünün ardından meydana gelen protesto hareketlerinde de benzer bir hareketlenme söz konusu olsa da etkileri, genişliği ile bireysel ve organizasyonel sınıfsal yapının yönü, özellikleri henüz kestirilememektedir.

görünümlerde farklılaşmaların olduğu varsayılmıştır. Dolayısıyla, yukarıdaki iddiaya ek olarak, geleneksel medya iletişim olanakları ve yeni dijital sosyal medya ile demokratikleşme biçimleri arasında kanıtların da farklılaşabileceğini belirtmek gerekir. Bu nedenle, literatürden yararlanılarak farklı araştırmalardan da örnekler verilmiş, dijital demokrasinin şekillenmesinde ideolojik, sınıfsal ve hiyerarşik farklılaşmanın olup olmadığına bakılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Dijital Çağda Kolektif Eyleme Bir Örnek: İşgal Hareketi'ndeki İstek, İfade ve Yanılgılar

Geleneksel hareketlenme ve aktivizm mirasını reddetmeyen yeni dijital medya aktivizmi hareket alanını genişletmektedir. Yakın düşünce, sosyo-ekonomik durum ve benzer ideolojiye sahip birey, grup ve topluluklar ile aynı düşünce, sosyo-ekonomik durum ve ideolojilere sahip olmayanların kategorik ayrımı, sınıflaşma eğilimleri dijital aktivizme yönelim durumlarına göre değerlendirilmiştir. Demokrasi ve diğer toplumsal hareketlenmeler için geleneksel haliyle alanlara inilerek gerçekleşen kolektif eylemlere, dijital dönemde farklı platformlarla politik ve politik olmayan etkiler de eklenmiştir. Mikro blog ve grupları yönlendiren influencer, blogger, instagrammer, youtuberlar (Thoms, 2012) her ne kadar politik etkilerle anılmasalar da çoğu zaman yeni istek ve aktivitelerin öncüleri olmuşlardır.

2000'ler sonrasında yeni dijital kategorileşme ve sınıflaşmalar belirginleşmeye başlamıştır. 2006 yılında sosyal medya platformlarının genişlemesiyle her yerde bulunan birey, grup, kurum ve diğer organizasyonel yapılar dijital kamusal alanda içerik üretmeye başlamıştır (Evans, Twomey & Talan, 2011). Ev, şirket, üniversite kampüsü gibi fiziksel mekânların dışındaki mikro blogger ve diğer içerik üreticileri eğlence, yemek, giyim, eğitim, spor gibi alanlarla ilişkili tekil veya kategorik paylaşımlarla kitleleri çekmeye başlamışlardır. 2006'dan sonra dijital aktivizm literatürü de bireyin bu hareketlenmesine daha fazla vurgu yaparak, dijital çağda katılımcı, ağı bağlı ve hiyerarşik olmayan sosyal hareketler hakkında daha çok tartışma içerecek şekilde genişlemiştir. Dijital medyanın ve araçlarının daha serbest akışlı, anlık, etkileşimli oluşu, fikirlerin, sorunların, bilgilerin geniş kitlelere ulaşmasını ve tekrar tekrar ortaya çıkarılmasını kolaylaştırmaktadır. Bir taraftan çevrimiçi sosyal hareketlenme artarken, diğer tarafta yeniçığ ve medyanın etrafında hızla yeni gruplar ortaya çıkmıştır. Dijital çağdan önce var olan, genel sosyal aktivizm alanına hâkim bazı grupların evreni ise görmezden gelinmiştir. Bu nedenle, sınıfsal farklılaşma ve hiyerarşilerin

günümüzdeki görünümünün anlaşılması için yalnızca dijital aktifler değil, aynı zamanda çevrimdışı diğer grup katılımlarının da önemli olduğunu bilmek gerekir. Bu yapılanmaya bir örnek olarak, İşgal Hareketi'nden günümüze yeni bir gruplaşmanın nasıl oluştuğunu;

“Aktivist Enstitü, aktivistler için ve aktivistler tarafından öğretilen çevrimiçi bir okuldur. AGS öğretim üyeleri ve konuk öğretim üyeleri arasında Occupy Wall Street'in yaratıcısı ve Black LivesMatter'in kurucu ortağı bulunmaktadır. Bu devrimci bir eğitimidir! Şimdi kaydolun <http://activistgraduateschool.com>, https://twitter.com/beingMicahWhite/status/106524268_8520376320/video/1” (Occupy Wall Street, 2018)

benzer ifade ve içerik paylaşımlarıyla anlamak mümkündür. Yine bu paylaşımlarla çeşitli organizasyonel yapılanmaların isimleri de formel olmayan ilişkilerle anılmaktadır. Bu yapılanmalara ilişkin ifadeler paylaşılmakta, hatta geleneksel organizasyonların destekleri de tekrarlanmaktadır. Geleneksel organizasyonel yapılar bireyselleştirilmiş çevrimiçi alanı ve kültürü şekillendirmeye devam etse de kolektif eylemleri tamamen yönlendiren tek güç olmadığını belirtmek gerekir.

Tablo 1: İşgal Hareketi'ne Destek Veren Kurum ve Kuruluşlar

Organizasyonel Yapı	Toplam Atılan Tweet Sayısı
Jessie Smith Noyes Foundation	56.732
TheQuixote Foundation	49.654
Rasmussen Foundation	48.803
Funding Exchange	44.312
Third Wave Foundation	43.002
Ben & Jerry'sicecream	40.956
Media DemocracyFund	34.945

Çeşitli vakıf, grup, kurum ve şirketlerin İşgal Hareketi'ne politik ilişkilerle (Rasmussen Foundation), finans ve hibe (The Quixote Foundation, Funding Exchange), savaş teorileri veya ideolojik kaygılarla desteklerinin atılan ve tekrarlanan ifadelerde sık geçtiği görülmektedir. Dijital aktivizmin geleneksel organizasyonel yapılarla ilişkisi sınıfsal hareketlenmenin entelektüel gelişimiyle de ilişkilidir. Erken dönem demokrasi tartışmaları olarak görülen buna benzer hareketler çoğunlukla örgütlülük/kolektiflik, temsiliyet ve bireysel özgürlükler etrafında desteklenmiştir. Ancak, örgütlülük birden fazla merkezden, daha az merkezi ve daha az demokratik olduğunda birkaç kişi, bunlar arasında göreve seçilenler bile olabilir, daha fazla bürokrasi, nihayetinde hiyerarşi ve oligarşi üretmeye başlamaktadır (Michels, 1968).

İşgal Hareketi'ne destek veren, ancak hareketin sona ermesiyle Ulusal Avukatlar Birliği (The National Lawyers Guild) ücretsiz avukatlık, Medya Demokrasi Fonu (Media Democracy Fund) da dijital eylem gruplarına yönelik strateji ve para bağlantısı gibi desteklerini kestiklerini belirtmişlerdir (Reichert, 2012). Günümüz dijital aktivizminin ağa bağlı mimarisi ve çoktan çoğa iletişim platformlarının birden fazla grup, kurum ve örgüt kolektivitesi bulunmaktadır. Ağ bağlantılı iletişimin varlığıyla sosyal hareketlerdeki hiyerarşik ve oligarşik ilişkiler değişirken, (Castells, 2000), dikey konumdaki bürokratik organizasyonel yapıların modası da geçmiştir (Loader&Marcea, 2011). Dijital aktivizmle kuruluş, kurum, organizasyon ve örgütlerdeki üyelerin kararlara itiraz etme, tartışma yeteneklerini şekillendirebilecek karar verme düzeyleri de dönüşmüştür.

Tablo 2: İşgal Hareketi'nde Ortaya Çıkan İstekler

Eylemsel istek	Atılan ifade (tweet) sayısı
%99 (Politik slogan)	312.014
Küresel adalet/adalet	276.543
Zenginlik/Finansal kriz, bütçe	204.657
Eşitlik	200.564
Demokrasi	189.354
Sivil özgürlük, kişisel özgürlük	123.456

Araştırma kapsamında, İşgal Hareketi'nde, #OccupyWallSt ve #occupy ifadeleriyle çoğunlukla 6 kategoride sloganlaşmış başka ifadeler kullanıldığı ve sürekli tekrarlandıkları görülmektedir. Benzer şekilde, uzunca bir süredir kullanılan #BlackLivesMatter ifadesi, George Floyd'un öldürülmesi sonrasında tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Yakın zamanda, #BlackLivesMatter ve diğer ifadelerin tekrar kullanılması, dijital kolektivizm ve organizasyonel çaba oluşumlarına yeni biçimsel hareketlenme getirmiştir. “%99” o dönemde harekete katılanların politik sloganı olmuştur. %1'lik ayrıcalıklı kesime karşı, 1970'lerden beri demokrasinin, eşitliğin, zenginliğin dışında tutulan %99'un ifadesidir (Lubin, 2012). Dijital organizasyonel yapıların hedefleriyle eylemde kullanılan slogan ve ifadeler arasındaki kullanım benzerlikleri bulunmaktadır. Sloganlar hareketlenmeyi hızlandırarak, tamamıyla olmasa da geleneksel formun dışına çıkarmıştır. Fiziksel aktiviteden ziyade, birbirine yakın argümanlarla paylaşılan ifadeler hızlı düşünsel ve söylemsel etkiyle dikey organizasyonel yapıların kullanım şeklini farklılaştırmıştır. Dönüşen süreçte ortaya çıkan organizasyon, eylem ve faaliyetler daha az bağımlı, daha az hiyerarşik, daha kişiselleştirilmiş olup, kullanım açısından da daha eşitlikçidir (Grundberg, 2016). Tartışma ve karar alma süreçleri ise daha az merkezileşmiştir. Eylemler halka daha açık ve farklı özelliklere sahip aktivistlerin profiliyle ortaya çıksa da organizasyonel destekler ve

kolektif örgütlülük ifadeleri nedeniyle daha az ideolojik ve tamamen eşitlikçi oldukları iddia edilemez. Yalnızca çağdaş dijital organizasyonların kilit mekanizması olan iletişim araçları daha çok kullanmakta ve böylece araçlarla katılımcı sürecin daha çok farkına varılmıştır. Dolayısıyla, dijital aktivizmin merkezileşme ve ideolojiden tamamen ayrı olduğu söylenemez. Hatta dijital çağda dahi demokrasinin temel argümanları konumundaki eşitlikçilik ve katılımcılık yerini ideoloji ve hiyerarşiye terk edebilmektedir. Dijital erişimi daha iyi durumda olanlar ve seçkinlerin sosyal hareketlerdeki bilgi tartışmalarına daha egemen olmaları da hiyerarşik yapılanma içinde tartışmanın başka bir örneğini oluşturmaktadır. Dijital eşitsizliğin bir neticesi olarak ortaya çıkan bu durum, geleneksel toplumsal yapının temel eksenleriyle de ilişkilidir. Genel eşitsizlik eksenindeki üst ve alt hiyerarşiyle ortaya çıkan sınıflaşmalar yer yer dijital organizasyonlar aracılığıyla aktivizmi de etkilemektedir. Dolayısıyla, dijital katılımdaki artış doğrudan politik katılımı sağlamamakta, demokratik bir artışı da getirmemektedir.

Tablo 3: İşgal Hareketi'nde Bireysel İfadeler

Kullanılan ifadelere ait kategoriler	Tekrarlanan ifade (re-tweet) sayısı
Hedef	42.787
Bir grubun üyesi olmadığı	40.563
Doğrudan pozitif ol	35.979
Seferberlik	33.105
Mobilize ol	31.362
Hareketin övgüsü	29.198
Agresif saldırı var, kritik sokak	19.256
Hükümete, sisteme karşı öfke	14.448
Dileğini yerine getir	6809
Komedi	3686

Grup, örgüt, kurum gibi organizasyonel yapıların hiyerarşi ve bürokrasisinin olmadığı, bu durumun DİB ile dönüştürülemeyeceğine ilişkin temel ifadeler de kullanılmıştır. Bu diğer ifadeler örgütlerin politik ve sosyal aktivizmdeki rolünü reddetse de “hükümete, sisteme öfke” gibi ifadelerle organizasyonel yapılanmalara karşı hareketin belirginleştiği görülür. Bu tür dijital ifadeler geleneksel olanlarla birleştirildiğinde yeni teorik bir melezliği de ortaya çıkarmaktadır (Chadwick, 2007). İşgal Hareketi esnasında bireysel paylaşımlar şeklinde ortaya çıkan ifadeler günler içerisinde tekrarlanarak birden fazla sayıya ulaşmaktadır. Neticede, farklı grupların melezleşen “destek” ifadeleriyle de katılım isteklerine dönüşmektedir.

Dijital çağ politik katılımı değiştirerek, vatandaşlar sendika, kurum, işyeri ve hatta akrabalık grubu ile bir örgütün üyesi gibi değil, dijital gruplarla eylemsellik ilişkisine geçmektedir. Kimi aktivistler, örgütlülük

ifadelerini (#Anonymous, #UNITE) (Piranha, 2017) kullanırken, bazıları da adalet, demokrasi, eşitliğin “hedef”lendiği ifadeler ve “herhangi bir grubun üyeleri olmadıkları”na (Voice of TheOccupation, 2011) ilişkin ifadeler paylaşmışlardır.

İlerleyen sürecinde DİB hiyerarşik ve bürokratik örgütlere olan ihtiyacı daha da azaltıp, çekişmeli politikanın birbirinden ayrı ama birbirine benzer sınıflarını ortaya çıkarabilir. İdeolojiyi görmezden gelen ve özgürlükçü, karşıt radikal bir çaba olarak da çerçeveleme eğiliminde olan temel teorilerin (Michels, 1968) aksine, dijital alanda da ideolojinin çekişmeli kolektif eylemsellikte rolünün gelişeceğini söyleyebiliriz. Bu eğilimler düşünüldüğünde, dijital demokrasi ve aktivizme yönelik yanılgılara da cevap verilmiş olacaktır. Geleneksel aktivizm ve demokraside farklı radikal, özgürlükçü, sağ, muhafazakar, sol, milliyetçi söylemlerle ayrı hareketlenmeler uzun dönemler içinde oluşurken, dijital demokrasi istekleri birden fazla politik ve düşünsel katılımın hızlı bir şekilde gerçekleşmesine dayanacaktır. Soğuk Savaş Dönemi’nde Şarkı Söyleme Eylemi ve 1955 yılında Siyahilere karşı uygulanan ırkçılığa karşı gelişen Montgomery Otobüs Boykotu gibi ses getiren ve etkileri günümüzü de aşacak biçimde tarihe damga vuran eylemler dahi yavaş bir şekilde gerçekleşmişlerdir. Dijital eylemler geleneksel olanların üzerine eklenerek, DİB imkânlarıyla daha hızlı ve kanıtlarıyla genişleyen bir etki bırakmaktadır.

3.2. Sosyal Sınıfların Aktivizmi ve Çevrimiçi Medya Demokrasisi

DİB imkânlarına erişimdeki farklılıklar, demokratik eylem isteklerinin sembolik ve rasyonel süreç ile bölünmelerinde, organizasyonel destekleme şekillerinde değişimlere sebep olmaktadır. DİB’e erişim imkânlarının gelişmişliğiyle politik, ideolojik ve hiyerarşik sınırların önemli bir bölümü de aşılmış, örgütsel ve sınıf eşitsizliğine yönelik çoğu yapı git gide azalarak ortadan kaybolmuştur. Ancak geleneksel yapıdaki her türlü faktörle ilişkili sınıfsal ayrımların ortadan kalktığını iddia etmek mümkün değildir. Politik, ideolojik, hiyerarşik bölünme ve organizasyonel yapıların etkisinde kalan dijital eylemlerden bazıları haksız ve meşru olmayan yapıları şekillendirmiş, bazıları da yerel sınırları dahi aşmamıştır. Diğer tarafta, bazı hareketlenmeler yakın isteklerle ortaya çıksa bile, DİB yoksunluğu nedeniyle sorunlar yaşamaktadır. Bireysel çağrılarla sınır ötesi eylemsel hareketlenmeyi sağlayan Tawakkol Karman (2018)’in da belirttiği gibi, Yemen gibi ülkelerde DİB araç ve beceri yetersizlikleri nedeniyle kişiler sınırlı düzeyde mobilize olabilmışlerdir (UNESCO, 2018). Ayrıca,

organizasyonel yapılarda olduğu kadar sınıfsal farklılaşma açısından da DİB erişimi ile çevrimiçi politik, ideolojik ve hiyerarşik eylemsel katılımlar bireylerin yaş, cinsiyet, gelir, meslek, ırk, kültür, coğrafya özellikleriyle de şekillenmektedir.

Dolayısıyla, DİB erişimindeki farklılaşmanın dijital eylemlere katılımlarda ayrımlara neden olduğunu söylemek mümkündür. DİB erişiminin gelişmiş olduğu sosyal hareketlerde geniş bir perspektif ve bileşen yapısıyla eşitlikçi bir katılım sağlanabilirken (Diefenbach&Sillince, 2011), DİB erişim yetersizliği ise formel/informel ayrımlarla sıkışmış eşitsiz bir demokrasiyi ortaya çıkarmaktadır. DİB olanakları, kullanım ve bağımsızlığı, onunla ilişkili değişkenler, kolektif eyleme katılan ve demokrasi isteyenlerin sınıflaşmasını önemli ölçüde değiştirebilmektedir. Sınıfsal özelliklere göre DİB erişim ve kullanım becerisi kolektif eylemleri farklılaştırmaktadır.

Farklı iç/dış, formel/informel demokrasi önlemleri, bireylerin çevrimiçi eylemlere, dijital organizasyonel yapılara katılımlarını etkilemektedir (Bennett, Segerberg & Knüpfer, 2018). Dijital eylemleri şekillendiren toplumsal bileşenler, sınıfsal yapılanmayı da şekillendirmektedir.

Formel veya informal geleneksel organizasyonel yapılar içindeki bireyler, dijital olanlara göre kendilerini daha az özgür ve organizasyonel yapılara bağımlı hissetmektedir (Cahdwick, 2007). Dijital temelli organizasyonel yapılar çevrimiçi (açık) özelliğe sahip olmalarına rağmen, üyelikler gizli bileşenlerden oluşmaktadır. Dijital organizasyonel yapılara gizli katılımlar altyapıyı şekillendirirken (Diefenbach & Sillince, 2011) farklılıklar pek bilinmez. Bu sayede, dijital teknolojiler politik kolektif eylemleri açık haliyle sunuyor görünse de hiyerarşik organizasyonel altyapının gizliliğini de mümkün hale getirmektedir.

İşgal Hareketi, Arap Baharı ve son dönemde George Floyd'un ölümüne ilişkin protestolar gibi eylemsel hareketler, çevrimiçi politik örgütlenmenin olağanüstü anlarına odaklanma eğilimindedir. Dijital aktivizmle ilgili çalışmaların çoğu sınıf bölünmelerini anlamak için tasarlanmamıştır.

Dijital aktivizm literatürü sınıfsal maliyeti, geleneksel eylemlerde olduğu üzere işçilerden oluşup oluşmadığı, alt, orta ve üst sınıfların dijital katılım düzeyi arasındaki farkları tam olarak ortaya çıkarılmamıştır. İşgal Hareketi'nde organizasyonel yapılanma açısından; eylem boyunca seçilmiş olanlara karşı eylemi destekleyenler ve seçilmişleri desteklemek açısından eyleme karşı duranlar olarak iki aktivist grup ortaya çıkmıştır.

Tablo 4: İşgal Hareketi'nde Organizasyonel Yapılara Karşı Atılan İfadeler

Formel Kurum ve Örgütsel Yapıların İfadeleri	#occupy	#OccupyWallSt
ABD hükümeti	203.032	179.541
Diğer ülkelerin hükümetleri	113.476	127.564
Kurumsal şirketler	109.354	115.437
Bankalar	79.095	67.115
İtaat eden siviller ve diğerleri	34.983	87.098
İnformel Kurum ve Örgütsel Yapıların İfadeleri	#occupy	#OccupyWallSt
Anonymous,	12.834	18.011
Adbusters,	35.113	29.984
Politik Vakıflar	26.342	28.786
Şimdi Demokrasi!,	47.654	58.654
Alternatif Banka Oluşumu,	22.776	17.564
İtaatsiz siviller ve diğerleri	62.203	57.116

Meşruiyetin doğası gereği öznel olduğu ve sürekli olarak yeniden kazanılması gerektiği vurgusuyla, kişiler (%99) ekonomi-politik otoritelere (%1) güveni kaybettiklerinde meşruiyette kriz ve yeniden oluşum paradoksu ortaya çıkmaktadır (Severs&Mattelaer, 2014). Popüler egemenlikle hareketlenen eylemciler bugünün dijital çağında yeni meşrulaştırıcı otorite taleplerine girişmeye başlar. İşgalin organizasyonel yapılanmasında otoriteyi ele geçirmek isteyenlere eylemsel desteğin daha fazla oluşu bu nedenledir. Ancak seçilmiş otoritelere göre bu durum meşru değildir. Formel yapılanmalara karşı, İşgal Hareketi'ne katılanlar, informel yapılanmalara karşı ise işgale karşı duranlar destek ifadeleriyle bir meşruiyet paradoksunu ortaya çıkarmıştır. Söz konusu durum, eyleme katılanların kişisel özellikleriyle de ilişkilidir. Ancak, “%99” sloganıyla öne çıkan haksızlığa uğramış yoksunluğun tersine, İşgal Hareketi'ne katılanların çoğunlukla erkek, orta yaş ve orta ile üst gelirli kişilerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 5. İşgal Hareketi'ne Katılanlar Demografik ve Sınıfsal Özellikleri

Eyleme Katılanların Temel Bileşenleri	Alt Sınıfsal Özellikleri	Katılım Oranı (%)
Cinsiyet	Erkek	61
	Kadın	37,5
	Diğer	1,5
Yaş	Orta yaş	32
	Beyaz	81,4
	Siyahi/Afrikan Amerikan	1,6
İrk/Etnisite	Hispanik	6,8
	Asyalı	2,8
	Diğer	7,6
	Lise ve altı	9,9
Eğitim durumu	Teknik Yüksek	60,7
	Okul/Kolej	
	Lisans ve üstü	29,4

Yıllık gelir	50 bin dolar ve üstü	30.1
Çalışma durumu	İşsiz / Çalışmayan	12.3
	Kısmi süreli çalışan	19.9
	Tam zamanlı çalışan	47
	Tam zamanlı çalışan öğrenci	10
	Diğer	10.7
Politik görüş	Cumhuriyetçi	2.4
	Demokrat	27.4
	Bağımsızlar	70.7
Protestoları Destekleyenler		93

(Kaynak: Noren, 2011)

Erken dönem toplumsal hareket teorisyenlerinin çalışmaları ile genel eşitsizlik teorilerine bakıldığında, yoksunluk ve eşitsizliğin sıklıkla sosyo-ekonomik durumla ilişkilendirildiği görülür. Yoksunluk ve eşitsizliğe karşı başkaldırı, eylem, olaylı protesto ve çatışmaların çoğunlukla alt sınıflardan geleceği iddia edilse de (Jordan, 2001; Kendal, 2017) İşgal Hareketi'ndeki eylemci profili üst sınıfsal özellikler taşımaktadır. Yıllık gelir durumu ortalamasının üstündeki eğitim durumu ileri beyaz ırka mensup ve çoğunlukla orta yaş üstü aktivistler eyleme katılmışlardır. Geleneksel alt ve üst sınıflar arasındaki ayrımların benzerleri, dijital eylemliliklerde de ortaya çıkmaktadır. Daha alt sınıfta yer alan ve daha az elit birey ve organizasyonel yapılar daha az kaynak, güç ve nüfuza sahip olduğundan erişimleri de sınırlıdır. Erişimi sınırlı olan alt sınıf mensupları sivil haklardan da yoksun kalmaktadır (Mongiello, 2016). Güç, prestij ve iktidar mutlak örgütlenme biçimlerinde olduğu gibi çevrimiçi hiyerarşik katılım, zaman, kaynak, ve hak kazanımı deneyimlerini de farklılaştırmaktadır. Çevrimiçi katılım düzeyine göre hak kazanımı, dijital demokrasinin genelliğini ve kapsayıcılığını sınırlandırmakta, dijital aktivizm ve mobilizasyon eşitsizliğine yol açmaktadır.

Sosyo-ekonomik duruma göre DİB erişimi için “maliyet”in sınıflaşmayı belirginleştiren temel eksenlerden olduğu açıktır. Sınıfsal hareketlenme ve hiyerarşik ayrımlar, böylece DİB kullanım ve becerisi ile çevrimiçi sosyal ortama katılım düzeyine göre şekillenirken maliyeti de belirlenmektedir. Alt ve işçi sınıfı için maliyet yüksekliği DİB’e erişim ve kullanım becerilerini sınırlamaktadır. Diğer taraftan DİB’i organize edenler ise orta aracı hizmet sınıfı ve üst sınıf (operatör sahipleri, profesyoneller) üyeleridir. Dijital eylemlerin yönlendirilmesi bu yaklaşımla ele alındığında; dijital sosyal sınıfsal hareketlenmenin katılım maliyetlerine göre farklılaştığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, işçi sınıfı dijital kolektif örgütlenmede yine

altta kalmıştır. Orta ve üst sınıf mensupları ise çevrimiçi katılımlarına göre (Manstead, 2018) organizasyonel eylemlere aracılık etmekte ve eylemler yönlendirmektedirler.

İşgal Hareketi örneğinden hareketle; i) eylemlere katılanlar, ii) eylemleri yönlendirenler ve iii) eyleme bağlı art alan aktivitelerini kontrol edenler (Twitter, Facebook çalışanları gibi) içerik üretim ve aktiviteler için kritik bir mekanizma olarak hiyerarşik bölünmeyi, yeni dijital tabakalaşmanın bir yönünü ifade etmeye başlamıştır. Sosyal yapıdaki farklı bileşenlerin etkileşimsel yönüyle ortaya çıkan tabakalaşma modellerinde yeni sınıflara zemin hazırlanmaktadır. Youtube, Twitter, Instagram ve Facebook kendiliğinden dijital araçlar gibi görünse de çevrimiçi ve sosyal medya etkinliğine sahip bu platform ve kuruluşların da araçları kullanmaya adanmış personeli olduğunu ve aynı zamanda sosyo-ekonomik yapı içinde konumlandıklarını unutmamak gerekir. Dijital aktivizmin yayılımını sağlayan bir bileşen olarak bu araç ve platform etrafında da şirketler, araçlar ve kullanıcılar olmak üzere ayrımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Hootsuite, BuddyMedia, ve Radian6 gibi araçlarla ortaya çıkan sosyal medya profesyonelleri söz konusu organizasyonel sosyal yapılanmada aracı hizmet sınıfını temsil etmektedir. Dolayısıyla, toplumsal eylemselliklerden bu platform ve araçları çıkarmak mümkün olmadığından, tabakalaşmanın orta ve üst sınıfsal yönünü temsil ettiklerini söyleyebiliriz.

Medya iletişim araçlarındaki hızlı ve kapsamlı değişimle dijital eylemler ekonomi-politik açıdan yeniden yapılanmıştır. İşgal Hareketi örgütlü hiyerarşisinin neoliberal pazar ilişkileri içinde hızlı dönüşüme uğradığı görülmektedir. Elitler diğer toplumsal bileşenlerin yanı sıra, dil ve söylem kullanımıyla üst sınıfta yer almaktadır. Bu durumda, yine hiyerarşik konumlanmanın en üstünde yer alan dijital elitler, alt sınıfın hak talep ve hislerinin önüne geçerek kolay yönlendirebilmektedir (Bourdieu, 2015). Dolayısıyla, Morozov (2012)'un deyişiyle gerçekçi bir pozisyon kullanıldığında, kolektif eylemlerin yanı sıra diğer toplumsal bileşenler de dijital konumlanma için güçlü özellikler göstermektedir. Dijital eylemlerin hiyerarşik konumlanma ve farklılaşmada en önemli bileşenlerden olduğu unutulmamalıdır.

Bireylerin çeşitli bileşenler üzerinden eşitsiz bir hiyerarşiyle ayrılması tabakalaşmanın en önemli argümanlarından. İnternet becerilerinde benzer özelliklere sahip olan İşgal Hareketi aktivistlerinin, aynı zamanda diğer geleneksel yaşam formları açısından da yakın özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Geleneksel konumlanmada üst sınıfa yakın olan söz konusu aktivistler, yeni dijital tabakalaşmada ortanın alt kısmına daha

yakın durmaktadır. Statüsel olarak dijital üst sınıfa mensup olanların yerine başkaları geçmiştir. Diğer dijital araçlar ve elitler ise dijital tabakalaşmanın orta ve üst sınıflarını temsil etmeye başlamıştır. Hiyerarşik konumlanmanın diğer önemli bir vurgusu da organizasyonel yapılanmada aktivistlerin yalnızca bir yeri temsil ettiğidir. Meşruiyet hedefine ulaşmanın bir aracı olan “seçilmişlik”, dolayısıyla hükümet ve hükümeti destekleyenler formel, diğerleri informal olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, meşruiyet paradoksunda aktivistlerin formel yönde olduğunu söyleyebiliriz. Başta ekonomik durum farklılıkları olmak üzere, sosyal, kültürel ve diğer faktörlerdeki ayrımlar neticesinde bireysel ve organizasyonel yapıların DİB kullanımı iki boyutta şekillenmiştir. i) Meşru/formel boyutta otoriteler, hükümetler; formel ilişkideki üretici, aracı ve tüketicileri temsil ederken, ilişki ve etkileşimleri yer alırken, ii) meşru otoriteyi devirmek için muhalifleri mobilize eden ve yine hiyerarşik konumlanmanın en üstünde yer alan elitler ve dijital araçlar diğer boyutta aktivistler, hacker grupları, sosyal medya teorisyenlerini yönlendirmektedir. Ancak dijital hiyerarşik konumlanmanın informal boyutunda yalnızca bu grup ve kişiler yer almaz. Diğer gayri meşru/informel otoriteler, teröristler ve dijital hırsızlar da bu boyuta dâhil edilebilir. Sosyal medya fenomenleri, içerik üreticileri, bilgi dosyalama ve paylaşma grupları gibi kişi ve organizasyonlar da formel veya informal ilişki ve etkileşim biçimlerine göre tabakalaşmaktadır. Dolayısıyla, sosyo-ekonomik ve politik özellikleri, konumlanma yeri, dijital katılım düzeyine göre aktivist birey, organizasyonel yapılar ve ilişkili olanlar 4 tabakaya ayrılmıştır:

- İlk tabakada *dijital kullanım biçim ve düzeylerine göre*; kişi, grup, kurum veya örgütlerden işi gereği dijital alanda olanlar yer almaktadır. Bunlar 3 düzeye ayrılmıştır. *Birinci düzeyde*, şirketler ve bu şirketlerde çalışan profesyoneller yer almaktadır. Burada dijital içerik, kodlama, yazılım üreticisi şirketler, üst yönetimi ve yazılımcı, iletişimci gibi profesyoneller yer alır. *İkinci düzeyde*, aracı şirket, kişi veya firmalar, hizmet sunucuları ile mobilize olabilecek durumdaki kişi ve organizasyonel yapılar bulunurken, *üçüncü düzeyde* ise kaynak aktarımı, sermaye birikimi açısından henüz sosyo-ekonomik açıdan yeterli durumda olmayan, dijital imkânları tam kullanamayan kişi ve organizasyonel yapılar yer almaktadır.
- Formel ve informal ilişkiyle *sosyo-politik konumlanmaya göre*; hükümeti destekleyen veya karşı duran teorisyen, politikacı, bürokrat ve medya uzmanı gibi diğer kişi ile gruplar tabakanın ikinci

kısmını temsil etmektedirler. Bu tabakada etkileşim boyutu oligarşik, otoriter gruplarla özdeşleştirilse de kamu yararına göre toplumsal alanın ilişki ve oluşumlarının yönü ve etki derecesi değişebilmektedir.

- Üçüncü tabakada *kültürel sermaye biçimlerine göre* dijital imkanları yüksek düzeyde veya sınırlı biçimde kullanabilen eğitim durumu yüksek bireyler/gruplar, sanatçılar, sinemacılar, bilimsel okuma ve gelişme grupları, fenomenler ile fenomen grupları, yemek, müzik, sanat gibi zevk ve duygu grupları yer almaktadır.
- Yukarıdaki üç tabakada dijital olarak eyleme geçebilen kişi, grup ve diğer organizasyonel yapılar yer alırken, hayatın her alanında etkili olan DİB ve sosyal medya araç, teknik ve kombinasyonlarını kullanamayan, dijital aktivitelere katılamayan veya çok sınırlı bir düzeyde katılabilen *dijital medya yoksunları* ise tabakalaşmanın en alt kısmında yer almaktadır.

Toplumsal eylemin bir türü olarak İşgal Hareketi'ni örnekleyerek aldığımız çalışmada, Arap Baharı, Siyahilerin yaşam hakkı ve George Floyd'un ölümüne ilişkin protestolarda da görüleceği üzere dijital tabakalaşmanın geleneksel sosyo-ekonomik, politik ve kültürel bileşenlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Dijital eşitsizlik ve sınıflaşma aynı zamanda duygu, değer, ahlak, inanç gibi olgu ve ilişkilerden de kopuk değildir. Ancak dijital sınıfsal yapının geleneksel tabakalaşmanın tam üzerine oturduğunu iddia etmek de yanlış olur. Dijital görünüm, his ve duygulara ilişkin ifade ile içeriklerin yer yer hızlı değişimi buna örnek oluştururken, kalıcılışmaları da geleneksel hayat formlarıyla örtüşmektedir. Bunun en somut örneğini emojilerde görmek mümkündür. Dijital aktivitenin başarısı gerçek hayattaki zafere benzer. Müzik ve sanat içerikli bir eylem ise eğlence emojileriyle gösterilir. Son dönemde, Covid-19 salgını sürecinde “virüs” emojisi, hastalıktan korunmak için “maske” ve pratik bir biçimde iyi dileklerde bulunma “temenni” emojisiyle dijital eylemde yer edinmeye başlamıştır. Emojiped ya da kullanılan emojilerin ırk, cinsiyet, gelir durumu gibi özelliklere göre ayrılmış olması, geleneksel sınıflaşmayla örtüşmesi ise başka tartışmaların konusudur (Kelly, 2020). Nitekim aktivitenin yaygınlığına göre emojinin, emojikonların kullanım sıklığı değişirken, aynı şekilde eylemin ekonomik, sosyal, politik ya da kültürel yaygınlıkta oluşu da kullanım durumunu farklılaştırmaktadır. Toplumsal yaşam sürecinin ilerlemesiyle bireylerin birden fazla statüye sahip olabileceği Neo-Weberyan

yaklaşımında öne çıkan bir vurgu olduğundan (Sunar, 2018), bireyler ve organizasyonel yapılar arasında formel ve informal ilişki ile sınıf geçişleri olabileceğini de unutmamak gerekir.

4. SONUÇ

Bilimsel çalışmalar başta olmak üzere, yeni medya uzmanları ve tüm çizgilerin teknoloji meraklıları da bireysel veya kolektif eylemin resmi, güçlü bağ örgütlerinin bir geçmişi olup olmadığını tartışmaktadır. İnternet ve teknoloji ile gelişen bireyselleştirilmiş dijital bağın yeni hareket prototiplerine yol açıp açmadığı konusundaki tartışmalar son 20 yıldır farklı metodolojik yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Çoğunlukla ekonomi/maliyet temelli dijital olanaklar, bölünmeler ve eşitsizlikler hariç, dijital aktivizmin yeni sınıfsal ayrımlara yol açıp açmadığının tartışılmadığı görülmüştür. Bu çalışmada, dijital aktivizmin farklı bileşenlerle tabakalaşma biçimi tartışılmıştır. Formel ve informal bireysel ve organizasyonel yapıların dijital kolektif eylemlerin şekillenmesinde kritik önemde olduğu görülmüştür. Literatürdeki tartışmaların önemli bir bölümünde; otoriter, baskıcı ve formel olmayan, evrensel olarak kötü addedilebilen ya da tersi durumdaki organizasyonel yapıların yerine giderek bireyselleştirilen aktivizmin geçtiği, dijital aktivizmle sıklıkla ilişkili radikal lidersiz bir tablonun gerçekleşmeye başladığı iddia edilmektedir. Ancak, İşgal Hareketi'ne katılan aktivistlerin özellikleri ve onları destekleyenlere ilişkin ifadeler incelendiğinde, bu iddianın geçersiz olduğu, yönlendirme, yönetme, katılımı sağlama açısından farklı kurumsal ve örgütsel etkilerin devam ettiği görülmüştür. Sınıfsal özelliklerin daha esnek ve şeffaf olmaya başlamasıyla demokratik zemindeki geçişlerin hızlanacağı varsayılmaktaydı. Dijital aktivizm için yaygın olarak kullanılan uygulama ve platformlar açık/çevrimiçi kullanıma sahip olsa da maliyetler nedeniyle herkese açık olmadığı ve gizli üyeliklere sahip olduğu görülmektedir. İşgal Hareketi'ne katılanların büyük bölümünün üst sosyo-ekonomik statüye sahip olması erişim sınırı açısından varılan sonucu doğrulamaktadır.

Sınıfsal ayrımlarda genel eşitsizlik bileşenlerinin etkisinin devam ettiği sonucuna varılmıştır. Nitekim işçi sınıfı grupları yeterli ve gerekli kaynak ile internet ve dijital teknolojiyi kullanım becerisine sahip olmadığından diğer gruplara göre dijital erişim araç ve teknolojilerini ya az kullanmakta ya da hiç kullanamamaktadır. Alt sınıftan üst sınıfa doğru iki boyutta 4 tabakanın ortaya çıktığı, bireysel veya organizasyonel eylem ve kullanımlarda aracılık etme, yönlendirme, yönetme konularında ayrımlar ortaya çıkmıştır. Dijital hiyerarşide sınıfların konumlandığı yer de belirlenmiştir. Eylemlere katılım açısından bu durumun politik ve hiyerarşik

farklılaşması dijital sermaye birikimiyle genel bir biçimde değerlendirildiğinde, dijital aktivizmi şekillendiren üst düzey ve politik sınıfların DİB'i daha işlevsel kullandığı sonucuna varılmıştır. Bu sınıflar, iktidarda ise özgürlükle ilgili mesajlarını iletmek, değilse iktidardakilere ulaştırmak üzere hareket ederler. Çoğunlukla dijital aktivizmi yönlendiren ve bireysel aktivizmi mobilize eden bu grupların birbirleriyle uyumlu çalıştığı görülmüştür. Örneğin seçkin gruplar katılımı teşvik etmek, mobilizasyonu sağlamak için politik ve bürokratik altyapıyı kaynaklarla yönlendirmektedir. Seçkin birey ve grupların yeni dijital medyayı ve interneti kolayca kullanabilme yetisi olduğundan, kültürel sermaye birikimiyle orta-üst sınıf tabanından yapılara üyelikle olmasa dahi sahip olma olasılıkları daha yüksektir. Bu durum, dijital demokratik ilişkiler bağlamında üst reformist grupların dijital katılımı sürdürmede daha hiyerarşik olma olasılıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, araştırmadan ortaya çıkan değerlendirmeler ve çalışmanın amacını destekleyen bir sonuç olarak; yeni dijital medyayı kullanım gücü daha yüksek üst ve orta sınıftan dijital aktivistlerin prototip resmi aslında ileri demokratikleşmeden ziyade, yönlendirilebilen, duyusal ve bilinç bakımından düşük konuşma partisi üyeleri resmini yansıtmaktadır.

Sonuçta bu çalışmada katılım, kolektif/örgütlü aktivizm, sınıf ve demokrasi konularına değinilmiştir. Yeni dijital medya ve internet kullanımının sosyal hareketlerin yönlenmesi, iç demokrasinin sağlanması ve en önemlisi eylemi destekleyenler ve karşı çıkanlar bağlamında araçlar, şirket sahipleri, profesyoneller/uzmanlar, işçiler gibi geleneksel formda var olan sınıfların dijital sınıflaşmada da yer edindiği görülmüştür. Dijital hiyerarşi yapılanma geleneksel olandan kopuk değildir. Geleneksel iletişim ve diğer sermaye ile beceri birikiminde kullanılan ilişki ve etkileşimlerin dijital eylemlerde de geçerli olduğu sonucuna varmak mümkündür. Örneğin toplu pazarlık hak ve talepleri çoğu zaman geleneksel örgütsel toplu eylemlerin konusu olmuşken, dijital imkânlarla bir araya gelenler için de geçerli olabilir. Ancak, hak talebinde bulunan ve çoğunlukla eşitsizliğin, yoksunluğun negatif tarafından yer alan, bireysel organizasyonel yapılanmalar DİB kullanım yetersizliği nedeniyle yine eşitsizliğe uğramaktadır. Çalışma öncesinde ortaya konulan politik istikrarsızlığın genel görünümlere benzediği, ancak dijital platformların daha yönlendirici olmaya başladığı, formel/informel ilişki ve yapılar için meşruiyet krizinin yanı sıra, mağdur nüfusun siyasi tutumunda, ideolojik görünümlerde orta/üst ve alt sınıflaşma bağlamında bir farklılaşmanın ortaya çıktığı görülmüştür. Dolayısıyla, geleneksel medya iletişim olanakları ve yeni dijital sosyal medya kanıtlarının yer yer benzeştiği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, İşgal

Hareketi örneği ideolojik, sınıfsal ve hiyerarşik farklılaşmanın devam ettiğini somutlaştırmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışmadan elde edilen bulgular, aynı zamanda çevrimiçi ve çevrimdışı katılım biçimlerinin bağlantılı olduğunu ve birine ya da diğerine yapılan vurgunun kişinin örgütsel ve demografik arka planıyla ilgili olduğunu göstermektedir. Dijital demokrasi, hem çevrimdışı hem de çevrimiçi dünyaların karmaşık ekolojisi içinde anlaşılabilir bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Sağlam kolektif eylem kuramlarına sahip olabilmemiz için gelecekteki araştırmaların ekranın arkasında neler olduğunu birleştirmesi şart görünmektedir. Yeni ve dijital aktivizmin ne olduğu, nasıl bir demokrasi ölçüsü ve bilinci ortaya çıkardığı, ancak bu şekilde anlaşılabilir. Engellemelerle değil, bu tür girişimlerle dijital demokrasiye ilişkin teori şeridindeki yanlışlara ışık tutulabilir.

5. KAYNAKLAR

- Abdelselam, E. (2015). The Arab Spring: Its origins, evolution and consequences... four years on. *Intellectual Discourse*, 23(1), pp. 119-139.
- Albu, O. & Flyverbom, M. (2016). Organizational transparency: Conceptualizations, conditions and consequences. *Business & Society*, 58(2), pp.1-30
- Bennett, W. L., Segerberg, A. & Knüpfer, C. B. (2018). The democratic interface: Technology, political organization, and diverging patterns of electoral representation. *Information, Communication & Society*, 21(11), 1655-1680, DOI: 10.1080/ 1369118X.2017.1348533
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Castells, M. (2000). Informationalism, networks and the network society: A theoretical blue print. In *The Rise of The Network Society* (Second Edition). M. Castells (Ed.), Oxford: Blackwell Publishers.
- Chadwick, A. (2017). Digital network repertoires and organizational hybridity. *Political Communication*, 24(3), pp.283-301.
- Cope, P. K. & Martin, K. G. (2010). *Emerging Spaces in Contemporary Society*, New York: Palgrave Publisher.
- Diefenbach, T. & John S. (2011). Formal and informal hierarchy in different types of organization. *Organization Studies*, 32(11), pp.1515-1537.
- Earl, J. et al. (2013). This protest will be tweeted. *Information, Communication & Society*, 16(4), pp. 459-478, DOI: 10.1080/ 1369118X.2013.777756
- Evans, A., Twomey, J. & Talan, S. (2011). Twitter as a publictool. *Public Relations Journal*, 5(1), USA: Public Relations Society of America.
- Frey, L. R., Botan, C. H. & Kreps, G. L. (2011). Formal and informal hierarchy in different types of organization. *Organization Studies*, 32(11), pp.1515-1537.
- Grundberg, M. D. (2016). Digital media and the trans nationalization of protests. 07.01.2020 tarihinde <https://umu.divaportal.org/smash/get/diva2:895571/>

FULLTEXT T01.pdf adresinden indirilmiştir.

- Hacker, K. L. & Van Dijk, J. A. G. M. (2007). What is Digital Democracy?. In *Digital Democracy. Issues of Theory And Practice*. K. L. Hacker & J. A. G. M. Van Dijk (Eds.), Thousand Oaks: Sage Publisher.
- Hayduk, R. (2013). The anti-globalization movement an OWS. In *Occupying Political Science*, E. Welty et al. (Eds.), New York: Palgrave Publisher.
- Jordan, T. (2001). *Activism! directaction, hacktivism and the future of society*. London: Reaktion Books
- Kelly, S. M. (2020). People can't stop using the see mojis during the pandemic. *CNN Business*, 11.05.2020 tarihinde <https://edition.cnn.com/2020/05/11/tech/emoji-covid-19/index.html> adresinden indirilmiştir.
- Kendall, D. (2017). *Sociology in our times: The essentials* (7th Ed.), Belmont: Wadsworth Cengage Learning.
- Loader, B. D. & Mercea, D. (2011). Networking democracy. *Information, Communication & Society*, 14(6), pp.757-769.
- Lotan, G. et al. (2011). The Arab Spring 'the revolutions were tweeted: Information flows during the 2011 Tunisian and Egyptian Revolutions'. *International Journal of Communication*, Vol:5, pp.1375-1406.
- Lubin, J. (2012). The 'Occupy' Movement: Emerging protest forms and contested urban spaces. *Berkeley Planning Journal*, 25(1), pp.184-197.
- Manstead, A. S. R. (2018). The psychology of socialclass: How socioeconomic status impacts thought, feelings and behaviour. *The British Journal of Social Psychology*, 57(2), 267-291.
- McKenna, B. (2019) Creating conviviala fordances: A study of virtual World social movements. *Information System Journal*, 30(1), DOI: 10.1111/isj.12256
- Michels, R. (1968). *Political parties: A sociological study of the oligarchical tendencies of modern democracy* (2nd Ed.). New York: The Crowell-Collier Publishing.
- Mongiello, M. M. (2016). Powerless in movement: how social movements influence, and fail to influence, American politics and policy. *Publicly Accessible Penn Dissertations*. 2481, 25.02.2020 tarihinde <https://repository.upenn.edu/edissertations/2481> adresinden indirilmiştir.
- Morozov, E. (2012). *The net delusion: The dark side of internet freedom*, New York: Public Affairs.
- Noren, L. (2011). Occupy Wall Street demographics. 10.06.2020 tarihinde <https://thesocietypages.org/graphicsociology/2011/11/17/occupy-wall-street-demographics/> adresinden indirilmiştir.
- Occupy Wall Street (Twitter Grubu), (2018). Occupy Wall Street twitter grubu paylaşımı, 10.06.2020 tarihinde <https://twitter.com/OccupyWallSt/status/1065244054458380290> adresinden indirilmiştir.
- Piranha, D. (Occupy Wall Street Aktivisti) (2017). Occupy Wall Street aktivistlerinin paylaşımları, 22.12.2019 tarihinde https://twitter.com/search?q=%23OccupyWallSt%20aim&src=typeahead_click
- Reichertz, W. J. (2012). *Purpose beyond 2012: The Wisconsin idea, occupy wall*

- street and democracy's future.*, Indiana: Xlibris Publishing
- Sakallı, C. & Bahadıroğlu, D. (2018). Dijital iletişim: Yeni bir dile doğru. *Turkish Studies: Information Technologies & Applied Sciences*, 13(6), p.129-146.
- Schradie, J. (2018). The digital activism gap: How class and costs shape online collective action. *Social Problems*, Vol:65, pp.51-74.
- Severs, E. & Mattelaer, A. (2014). A crisis of democratic legitimacy? It's about legitimization, stupid!. *European Policy Brief No:21*, 23.06.2020 tarihinde <http://aei.pitt.edu/63549/1/EPB21-def.pdf> adresinden indirilmiştir.
- Sunar, L. (2018). *Sosyal tabakalaşma: Kavramlar, kuramlar ve temel meseleler*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Thoms, B. (2012). Student perceptions of microblogging: Integrating twitter with blogging to support learning an interaction. *Journal of Information Technology Education: Innovations in Practice*, Vol:11, pp.179-197.
- UNESCO. (2018). Tawakkol Karman: Non-violence is the common denominator of all my actions. 09.06.2020 tarihinde <https://en.unesco.org/courier/january-march-2018/tawakkol-karman-non-violence-common-denominator-all-my-actions> adresinden indirilmiştir.